

Айтымбет Жанкелдының 8D08104 – Өсімдік қорғау және карантин білім беру бағдарламасы бойынша философия докторы (PhD) дәрежесін алу үшін дайындаған «Өнеркәсіптік бақтар мен алма ормандарының микоздары және олардың Қазақстанның оңтүстік-шығысында зияндылығын төмендету жолдары» тақырыбындағы диссертациялық жұмысына

ҒЫЛЫМИ ЖЕТЕКШІНІҢ ПІКІРІ

Айтымбет Жанкелдының диссертациялық жұмысы Қазақстанның оңтүстік және оңтүстік-шығыс аймақтарындағы өнеркәсіптік алма бақтары мен табиғи алма ормандарында кең таралған саңырауқұлақ ауруларын зерттеуге және олардың зияндылығын төмендетудің ғылыми негізделген жолдарын әзірлеуге арналған.

Зерттеу жұмысының өзектілігі қазіргі уақытта алма шаруашылығында өнімнің сапасы мен өнімділігін төмендететін саңырауқұлақ ауруларының кең таралуымен, сондай-ақ Сиверс (*Malus sieversii*) алмасының табиғи популяцияларын сақтаудың маңыздылығымен айқындалады. Сондықтан фитопатогендердің түрлік құрамын анықтау, олардың биологиялық ерекшеліктерін зерттеу, аурулардың таралуы мен даму заңдылықтарын бағалау және төзімді сорттарды анықтау ғылыми әрі практикалық тұрғыдан ерекше маңызға ие.

Диссертациялық жұмысты орындау барысында Қазақстанның оңтүстік және оңтүстік-шығыс өңірлеріндегі өнеркәсіптік бақтар мен таулы орман экожүйелерінде кешенді фитопатологиялық және микологиялық зерттеулер жүргізілді. Нәтижесінде алма ағаштарындағы патогенді саңырауқұлақтардың түрлік құрамы анықталып, олардың биологиялық сипаттамалары зерттелді. *Venturia inaequalis* және *Podosphaera leucotricha* қоздырғыштарына микробиологиялық және молекулалық-генетикалық талдау жасалып, олардың сәйкестендірілуі жүргізілді.

Зерттеу барысында Қазақстанның таулы орман белдеулеріндегі Сиверс (*Malus sieversii*) алмасының микобиотасына талдау жасалып, оның құрамындағы саңырауқұлақтардың таксономиялық құрылымы анықталды. Сонымен қатар, Алматы, Жамбыл және Түркістан облыстарындағы алма бақтарында таз қотыр

мен ақ ұнтақ ауруларының таралуы мен даму динамикасына фитопатологиялық мониторинг жүргізіліп, ауруларға төзімді және сезімтал сорттар бағаланды.

Диссертацияның маңызды нәтижелерінің бірі – алма сорттарына молекулалық скрининг жүргізу арқылы саңырауқұлақ ауруларына төзімділік гендерін тасымалдаушы сорттарды анықтау болып табылады. Зерттеу нәтижелері селекциялық жұмыстарда және ауруларға төзімді сорттарды өндіріске енгізуде қолдануға мүмкіндік береді. Сонымен қатар, төзімді сорттарды өсірудің экономикалық тиімділігі бағаланып, өндірістік жағдайда қолдануға арналған ұсыныстар әзірленді.

Докторант зерттеу жұмыстарын орындау барысында өзін ғылыми ақпараттарды терең талдай білетін, заманауи зерттеу әдістерін еркін меңгерген, дербес ғылыми ізденіс жүргізуге қабілетті зерттеуші ретінде көрсетті. Зерттеу нәтижелері халықаралық және республикалық ғылыми басылымдарда жарияланып, ғылыми қауымдастық тарапынан оң бағасын алды.

Диссертациялық жұмыс құрылымы жағынан логикалық тұрғыдан жүйеленген, қойылған мақсат пен міндеттер толық орындалған, алынған нәтижелер ғылыми тұрғыдан негізделген және практикалық маңыздылығы жоғары.

Осыған байланысты Айтымбет Жанкелдының «Өнеркәсіптік бактар мен алма ормандарының микоздары және олардың Қазақстанның оңтүстік-шығысында зияндылығын төмендету жолдары» тақырыбындағы диссертациялық жұмысы философия докторы (PhD) дәрежесін алуға қойылатын талаптарға толық сәйкес келеді, ал оның авторы 8D08104 – Өсімдік қорғау және карантин білім беру бағдарламасы бойынша философия докторы (PhD) дәрежесін алуға лайық деп есептеймін.

Ғылыми жетекші:

PhD, қауымдастырылған профессор
ҚР ҒЖБМ ҒК "Өсімдіктердің биологиясы және
биотехнологиясы институты" ШЖҚ ҒМК
селекция және биотехнология зертханасының
жетекші ғылыми қазметкері
« 9 » наурыз 2026 ж.

Сапахова Зағипа Бейсеновна

